

Ритмічні рухи не можна розглядати окремо від теми уроку з усіма його елементами. Всі ритмічні завдання розглядаються як засіб для освоєння музичного матеріалу [10, с. 133].

Гра на елементарних музичних інструментах на уроці музики - колективний вид музичної діяльності, який завдяки своїй емоційності сприяє розвитку у учнів музичних здібностей (почуття ладу, ритму, музичної форми та види музичного слуху - тембровий, гармонійний, мелодійний), формує уявлення про виразну сутність музичної мови, засоби музичної виразності, збагачує музично-художній досвід та розвиває інтерес до виконавської діяльності [10, с. 133].

Школярі повинні знати і вміти:

- назви елементарних музичних інструментів та правила їх зберігання;
- вміти розрізняти на слух тембри інструментів та усвідомлювати їх виразну сутність;
- володіти прийомами та засобами гри на інструментах, розуміти виразні особливості звуковедення, усвідомлювати виразність музичних засобів і володіти засобами передачі їх в інструментальному виконанні;

- оволодіти вміннями підбору по слуху простих мелодій, знати місце високих та низьких звуків на звуковисотних інструментах, назву нот та їх місце на нотному стані та вміти орієнтуватися в запису простих партитур до пісенних і інструментальних мініатюр, а також п'єс для слухання [10, с. 134].

Використання простих інструментів, які мають чисті звуки та привертають інтерес дітей – музичні інструменти ударної ритмічної групи – трикутники, тарілки, бубни, маракаси, барабани, коробочки та ін., звуковисотні – дзвіночки, металофони, ксилофони.

Отже, музично-ритмічні вправи, направлені на розвиток відчуття ритму, є складовою художньо-естетичного виховання, важливі у становленні музичної культури та всебічному гармонійному розвитку особистості школярів [7, с.92].

У наступних студіях ми плануємо дослідити методику музично-ритмічних вправ із застосуванням сучасних технічних засобів навчання.

Література

1. Баренбойм Л. Путь к музицированию: Исследование / Л.Баренбойм – Л., 1979. – 121 с.
2. Ветлугина Н. Музыкальное развитие ребёнка / Н.Ветлугина. – К., 1986. – 284 с.
3. Верещагіна А., Жофчак З. / Методика викладання музики у 1 класі. - К., 1987. – 109 с.
4. Вовк М. Етапність у музично-ритмічному розвитку учнів 1-3 класів //Музика в шк. – К., 1983. – Вип. 9. – С. 59-64.
5. Вовк М. Розвиток самостійної музичної діяльності молодших школярів у процесі навчання гри на музичних інструментах // Музика в шк. – К., 1982. – Вип. 8. – С. 45-49.
6. Горячева Л. Музыкальные инструменты на уроках музыки // Музыка в шк. – М., 1989. – №3. – С.56-61.
7. Ильина Г. А. Особенности развития музыкального ритма у детей //Вопросы психологии. М. : Просвещение, 1961. – №1. – С.90-94.
8. Кулагина И. Музыка в движении // Музыка в шк. – М., 1990. – №3. – С.14-19.
9. Ліхницька Л. М. Теоретичні основи музичного виховання дітей дошкільного віку //Л.М.Ліхницька // Науково-практична конференція викладачів і студентів факультету дошкільної початкової освіти та мистецтв. 4-5 квітня 2018р. м. Вінниця. ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського.
10. Руднева С., Фиш Э. Ритмика. Музыкальное движение / С.Руднева, Э.Фиш. – М., 1972. – 186 с.
11. Самолдіна К. Використання рухів на уроках музики в загальноосвітній школі // Музика в шк. – К., 1983. – Вип. 9. – С.67-70.
12. Кадобнова И., Критская Е. Музыка в движении //Музыка в шк. – М., 1984. – №2. – С. 45-49.
13. Ринчявичюс З. Воспринимают ли дети полифонию? / З. Ринчявичюс. – Л., 1979. – 164 с.
14. Тихонов Б. Самодетельное народно-инструментальное исполнительство в школе // Музыкальное воспитание в шк. – М., 1977. – Вып. 12. – С.112-119.
15. Холопова В. Н. Музыкальный ритм / В. Н. Холопова. – М. : Музыка, 1980. – 80 с.

УДК: [373.3.015.31:17.022.1]:7

А.Джуринська,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Jurinska
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА МОРАЛЬНІ ПОЧУТТЯ

THE INFLUENCE OF THE ART ON MORAL HAPPYING MASTERS OF YOUNG SCHOOL AGE

Анотація. У статті розглядається важливі аспекти проблеми морального виховання дитини через вплив різних видів мистецтва. Обґрунтовується значення розвитку моральної свідомості у становленні особистості молодшого школяра. Виявлено співвідношення морального виховання та мистецтва у процесі формування моральної свідомості учнів.

Визначено, що мистецтво, а найбільше музика володіє найбільшою силою емоційного впливу на учнів і тим самим слугує одним із найважливіших засобів формування моральних ідеалів особистості. Розкриваються методи та засоби роботи з творами різних видів мистецтва, які мають вплив на моральність учнів.

Abstract. The article considers important aspects of the problem of moral education of a child through the influence of different types of art; the significance of the development of moral consciousness in the formation of the personality of the junior schoolboy is substantiated. The relation between moral education and art in the process of forming the moral consciousness of the students is revealed.

It is determined that art, and most of all, music possesses the greatest power of emotional influence on students, and thus serves as one of the most important means of forming the moral ideals of the individual. Methods and means of working with works of various types of art that influence the students' morality are revealed.

Ключові слова: моральне виховання, моральні почуття, мистецтво, молодші школярі, моральність, методи мистецтва, засоби мистецтва, види мистецтва.

Key words: moral upbringing, moral feelings, art, younger schoolchildren, morality, methods of art, means of art, types of art.

Проблема морального виховання особистості за своєю актуальністю завжди була у числі пріоритетних напрямів наукових досліджень філософії, соціології, психології та педагогіки. Майбутнє суспільства багато в чому залежить саме від того, з якими моральними ідеалами увійдуть в життя наші діти сьогодні.

Адже життя сучасної людини стрімке й динамічне. Світ який нас оточує, насичений глобальними змінами - у техніці, науці, соціальних відносинах, а також у моральній сфері. На жаль, фактом необхідно визнати руйнування системи морально-етичних цінностей і зсув інтересів людини в бік матеріального. У зв'язку з цим перед сучасною педагогічною наукою постали нові цілі — з урахуванням нових поведінкових особливостей школярів.

Школа покликана, окрім фактичної інформації, нести учням уявлення про моральну сторону життя, формуючи певну систему цінностей. Тому проблема виховання у школярів чітких моральних орієнтирів різними засобами знову актуальна.

«Моральне виховання розглядається як систематичне й цілеспрямоване формування моральної свідомості, розвиток почуттів, вироблення навичок та звичок морального виховання» [5, с. 67].

Метою статті є аналіз та механізми впливу деяких видів мистецтв — музики, театру, літератури — в процесі навчання молодших школярів.

Важливим чинником суспільної діяльності людини є його моральність, яка складається з багатьох компонентів. Одним з основних регулювальників його життєдіяльності стає совість.

Моральні орієнтації людини закладаються ще з раннього віку, а більш усвідомлений прояв вони знаходять саме в період навчання в школі й в молодших класах зокрема [7, с. 84]. Тому майбутні вчителі повинні приділити особливу увагу розвитку морально-етичних якостей в молодшому шкільному віці.

Проблемою зв'язку морального виховання та різних видів мистецтв займалися багато видатних учених: Л. Айзерман, Л. Виготський, І. Бех, Е. Ільїн, Р. Немов і ін. Крім того, сучасна педагогічна наука також знову піднімає це питання, що пов'язане з падінням моральної та ціннісної системи в сучасному суспільстві. Про це свідчить значна кількість дисертаційних досліджень (О. Деноткіної, В. Серебряка, Т. Потапчук, О. Хорошайло, І. Грігорчука та ін.), але, на наш погляд, комплексний підхід у використанні засобів різних видів мистецтв недостатньо представлений в роботах.

На нашу думку значимою є «теорія моральних відчуттів» А. Шефтсбері, згідно якої те, що прекрасно, – те достеменно, це і є добро [8, с. 46], тому вважаємо продуктивним формування відчуття прекрасного засобами різних видів мистецтв.

Моральні вимоги носять універсальний характер, їх можна формувати одночасно в цілої групи, що об'єднана за якою-небудь ознакою, наприклад, діти одного віку в шкільному класі.

Відомий український педагог С. Русова при аналізі шкільної системи вчення звертала увагу на те, що в школі дітям пропонується досить обширний матеріал для збагачення знань, досить інформації для вдосконалення душевних якостей, але дуже мало для розвитку відчуттів [6, с.178]. Тому використання різних видів мистецтв може адекватно заповнити вказаний емоційний недолік.

Моральне освоєння світу може відбуватися саме при знайомстві з мистецтвом, при активному переживанні. Дія на емоційну сферу учнів при правильній організації навчання та правильному використанні педагогічних засобів, скрупульозній роботі по освоєнню молодшими школярами моральних норм формує чітке уявлення про систему прийнятих в суспільстві моральних відносин, у зв'язку з чим поняття про совість і моральність набуває особливого значення [2, с. 123].

Майбутні педагоги на уроках можуть застосовувати декілька методів роботи з творами різних видів мистецтв:

- прослухування/перегляд фрагментів тих або інших робіт з елементами бесіди;
- створення емоційної ситуації з фоновим вкрапленням мотивів творів мистецтва;
- участь учнів в творчих постановках, концертах, святах.

При цьому особлива увага приділяється чуттєво-емоційній сфері переживань учнів.

Через те, що музика охоплює такі сфери психіки людини як сенсорика, моторика, емоції тощо, її вплив на психічний розвиток особистості учня дуже суттєвий. Тому, залучення молодших школярів до музичних творів – це один із засобів розвитку моральних почуттів дитини як важливої умови для її гармонійного розвитку [4, с. 279].

Принциповим питанням при використанні засобів мистецтва є підбір демонстративного і власне матеріалу, що впливає. Як відомо, твори різного вмісту викликають різні емоції та відчуття в того, хто сприймає.

У творах різних видів мистецтва можна розглядати декілька аспектів дії: формальний і змістовний. Сприйняття, зокрема, музичного твору пов'язано безпосередньо з процесом переживання почутої музики.

Причому, що характерно, це переживання не обмежується безпосередньо прослухуванням музичного фрагмента, але продовжується й після нього. Це необхідно враховувати, тому що така тривала дія також повинна досягати поставленої педагогічної мети — формуванню певного відчуття, емоції. Цілком природно, що переживання одного й того ж твору в різних дітей буде різним, тому що це залежить від особистісних якостей кожного учня [4, с. 281].

Є, звичайно, якісь загальні закономірності: наприклад, музика, що містить какофонію, різкі інтервали, не відповідає психологічному стану в конкретний момент, викликає негативні емоції, формуючи таким чином і систему негативної оцінки до предметів, асоціативно з нею пов'язаних. Тому при обговоренні якостей, від яких необхідно уберегти учнів, слід підбирати саме дратівливий на слух і психіку твір.

Крім того, необхідно враховувати й конкретну морально-емоційну ситуацію, представлену в будь-якому творі. У тих видах мистецтва, де представлений візуальний ряд (живопис, скульптура, балет, кіно) або реалізований словом (література, театр), створити яскравий, зримий образ набагато легше, ніж, скажімо, в музиці. Проте при прослухуванні музичного твору учні можуть фантазувати, що може бути особливо продуктивним саме в молодшому шкільному віці, оскільки уява таких учнів, з одного боку, вже досить розвинена, а з іншого, досить пластична.

Одним з прикладів вживання подібної техніки може слугувати прослуховування фрагменту в комбінації з переглядом творів живопису — обговорення моральних відчуттів, що виникли у школярів. При цьому особливо важливо проаналізувати отримані результати, провести коректування ілюстративного матеріалу, словесних образів [3, с. 245].

Кажучи про художню літературу як інструмент формування моральних цінностей, відзначимо великий потенціал практично кожного твору завдяки наявності конкретної ситуації, у якій містяться причини її виникнення, розвиток, підсумки, а також авторський аналіз. Як альтернативу вчитель може запропонувати власне трактування або ж дати можливість учням самостійно зробити висновки. Для майбутнього педагога особливо важливо точно підібрати твір або уривок з нього, щоб оптимально поєднувалися вікові особливості учнівського колективу, майстерність письменника, інакше ефект може бути протилежним очікуваному. Якщо матеріал підібраний правильно, учні зіставляють власне сприйняття конфлікту з авторським або вчительським про сенс і значення вічних понять (життя, добра, зла тощо), збагачуючи свої знання, відчуття та думки досвідом, накопиченим людством.

Засобом морального виховання може також служити театр. Перегляд учнями театральних вистав допомагає їм переживати емоції, що передають актори; впливаючи на свідомість і духовно-

емоційну сферу, тим самим сприяє духовному зростанню, виховує ідейні та моральні переконання, підвищує загальну культуру. Це допомагає школярам сформуванню власної картини світу із певною й чіткою моральною системою.

Увесь комплекс засобів різних видів мистецтв вирішує одночасно декілька завдань, серед яких:

— пізнавальне (діти безпосередньо знайомляться з творами мистецтв, розширюють знання про світ, специфіку художнього заломлення життя);

— емоційне (шляхом вивчення творчих робіт учні розширюють власну палітру емоцій і відчуттів, яка еволюціонує від примітивних форм до складніших - співпереживання, співчуття, серед яких не останнє місце займає сумлінність);

— моральне (школяр таким чином приходять до пізнання відчуттів, що за необхідних умов може стати моральною нормою).

Вирішення всіх перерахованих завдань і лежить в основі навчання та розвитку особистості учня засобами творів різних видів мистецтв [1, с. 32].

Наступним етапом після знайомства з творами мистецтв логічно слідує перенесення учнем отриманих знань і емоцій в поведінкову сферу, тобто в певній ситуації, аналогічній розглянутій на уроці, школяр повинен поступати усвідомлено. Сформована чітка диференціація вчинків на хороші та погані стає основою поведінкової лінії, звідси здійснений позитивний вчинок повинен викликати позитивні емоції, відчуття задоволеності; негативний вчинок, в разі успіху педагогічного впливу, визначає в учня негативні емоції, направлені не на об'єкт помилки, а на самого себе. Школяр сам оцінює свої дії й, виходячи з системи цінностей і моральних орієнтувань, вважає їх хорошими або поганими. Це допомагає уникнути «духовної безпечності», що «проявляється в недоречному, поблажливому ставленні особистості до самої себе» [1, с. 30].

Виходячи з теоретичного аналізу напрацювань відомих науковців, можна зробити висновок, що мистецтво завжди було і є одним з найпотужніших засобів морального виховання молодших школярів.

Таким чином, формування моральних орієнтирів за допомогою засобів різних видів мистецтв у роботі майбутніх вчителів є продуктивним способом, особливо з урахуванням вікових особливостей молодших школярів. Запорукою успіху при цьому є грамотний підбір демонстраційного матеріалу. Емоційні переживання надовго залишаються в пам'яті дитини, нерідко перетворюються в мотиви й стимули поведінки, полегшують процес появи переконання й звичок. Сумлінність є однією з вимог суспільства, тому особливу увагу в процесі навчання та виховання треба приділити саме цьому аспекту.

Отже, сучасні загальноосвітні школи мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання учнів, які характеризуються високою моральною культурою. Головне, щоб нагальну потребу в кардинальних змінах у царині відчули й усвідомили не тільки представники вузького кола фахівців-науковців, а й усі члени суспільства, причетні до виховання дітей і молоді – майбутнього України.

При подальшій розробці проблеми можлива розробка методичних рекомендацій, конкретних завдань для формування системи моральних цінностей засобами різних видів мистецтв.

Література

1. Бех І. Духовна безпечність – напруженість у вихованні та розвитку особистості / І. Бех // Рід. шк. – 2007. – № 5. – с. 29 – 32.
2. Житарюк В. Психологічні передумови розвитку моральності молодших школярів: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / В. Житарюк. – Івано-Франківськ, 2008. – 195 с.
3. Заміщак М. Психологічні умови становлення моральної самооцінки молодших школярів: дис. канд. психол. наук.: 19.00.07/ М.Заміщак.- Дрогобич, 4014 – 268 с.
4. Максимов М. Роль музики у формуванні духовності / М. Максимов // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України, за редакцією академіка С.Д. Максименка. – 2010.- Том XII, ч. 3. –276-281с.
5. Матвієнко О. Виховання молодших школярів: теорія і технологія /О.Матвієнко.-К. :ВД «Стилос», 2006.- 543 с.
6. Русова С. Вибрані твори / С. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
7. Савчин Н. Вікова психологія: навч. посіб. / Н. Савчин, Л. Василенко.-2-е вид.-К.: Академвидав, 2009.- 360с.
8. Шефтсбери А. Эстетические опыты / А. Шефтсбери. – М. : Искусство, 1975. – 441 с.